

Acta Illyrica – Godišnjak udruženja BATHINVS, godina VII, broj 7, Sarajevo: Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa i drevnih i klasičnih civilizacija BATHINVS, 2023, 273 str.

Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa i drevnih i klasičnih civilizacija BATHINVS objavilo je 2023. godine sedmi broj godišnjaka *Acta Illyrica*. Riječ je o jedinom časopisu s područja Bosne i Hercegovine koji je posvećen isključivo antičkim i prahistorijskim temama. Ovaj broj sadrži deset članaka i četiri prikaza knjiga. Glavni i odgovorni urednik jeste dr. Edin Veletovac, dok su recenzentski odbor činili ugledni profesori sa područja Bosne i Hercegovine i regije. Sedam članaka je ocijenjeno kao izvorni naučni radovi dok su četiri ocijenjena kao pregledni. Članci se bave temama iz antičke historije, arheologije i klasične filologije. Tri članka se bave problemima iz oblasti klasične filologije, četiri rada se bave periodom rimske uprave na tlu rimske provincije Dalmacije, dok po jedan članak obrađuju teme iz prahistorije, helenizma i filozofije.

Prvi rad jeste članak Amine Karaić Pregled pojave kanibalizma i

popratnih kultova u prahistoriji Zapadnog Balkana (17-35). Rad obuhvata preglede nalaza priličnog broja prahistorijskih lokaliteta i sadržaja historijskih izvora kako bi se što je moguće bolje analizirao kanibalizam na području Zapadnog Balkana. Autorica je zaključka kako kanibalizam nije uvijek bio isti, nego da su postojale određene promjene i razlike ovisno o periodu i prostoru. Također, naglašeno je kako na pojedinim nalazištima ne postoje dovoljno uvjerljivi dokazi o pojavi kanibalizma, zbog toga, trenutno, ostaje samo hipoteza. Naglašeno je kako je velika vjerovatnoća da je među narodima ovog prostora postojao kult lobanje, te da je on prisutan u različitim periodima prahistorije. Autorica dodaje kako u periodima kada ratovanje postaje svakodnevica velikog broja naroda i skupina, kanibalizam biva korišten kao prijetnja protivnicima.

Drugi članak je napisao Robert Stubičar pod naslovom *Prikaz drugih*

i drukčijih u akademskoj književnoj tradiciji, iz perspektive Emmanuela Levinasa (35-59). U radu se navodi kako je pojam “drugog” i “drukčijeg” oduvijek bio dio istraživanja i izučavanja od strane velikog broja filozofa, historičara ali i ljudi koji su pokušavali objasniti zašto postoji potreba za označavanjem nekoga ili nečega kao drugog ili drukčijeg. Autor je ovim radom objasnio kako je pojam “drugih” i “drukčijih” posmatran drugačije u akademskom društvu. Govoreći o njihovom sastavu, položaju i tretmanu, “drugi” su kroz drugačiju koncepciju promatrani u akademskom društvu. Kako je i sam naveo, autor je uz pomoć Levinasove interpretacije drugoga i drugosti, došao do zaključka kako su Akadani, zbog svog drugačijeg načina gledanja na svijet, postali narod koji je bio izuzetno tolerantan prema drugima i drukčijima u svome društvu.

Aleksandar Veliki, “sin boga Amona”: *Aleksandrov boravak i nasljeđe u Egiptu, s posebnim osvrom na “razgovor sa Amonom”* (59-85), je rad autorice Amine Šehović. Autorica je sagledala i analizirala izvornu građu koja se bavila ovom problematikom, te je ovim člankom ukazala na značaj međusobnog utjecaja između Aleksandra Velikog i Egipta. Kako je

i sama autorica naglasila, Aleksandar je imao posebnu poveznicu sa Egiptom kroz nekoliko ključnih segmenta koji su objašnjeni u radu. Kroz tekst je postavljeno jedno od ključnih pitanja ovog rada, a to je da li je Aleksandar stvarno vjerovao da je on “sin boga Amona”? Autorica je mišljenja kako je Aleksandar vjerovao u to, no da mu je takvo vjerovanje poremetilo vlastitu sliku o sebi i da je to svakako utjecalo na Aleksandra i njegovu vlast.

Naredni rad je napisala Seada Brkan pod nazivom *Kolektivna agentivnost i toposi u funkciji gradnje rimskog nacionalnog i nadnacionalnog identiteta u historografskom narativu V. Paterkula* (85-109). U samom uvodu, autorica je navela kako je jako bitno za shvatiti da identitet jednog naroda, pa čak ni nacionalni, nije i nikada neće biti fiksna kategorija. Kroz analizu, interpretaciju i kritički osvrt odabranih primjeraka iz *Rimske historije Veleja Paterkula*, autorica je pokazala da je Paterkul gradio nacionalni, a zatim i nadnacionalni identitet vlastitog naroda prikazujući sisteme vrijednosti “drugih” kao inferiorne “rimskim”. Mišljenja je kako je Paterkulov diskurs nametanja rimskog nacionalnog identiteta nad identitetima drugih naroda vođen rimskim društvenim pravilima,

normama i zakonitostima ponašanja. Zbog takvog pisanja Paterkula i mnogih drugih antičkih rimskih pisaca, stvoren je politički diskurs koji je imao manipulativnu svrhu na Rimljanje, ali i na druge narode.

Peti članak djelo je Sanje Ljubišić pod naslovom *Tacitova sentencioznost, Sentencija – retorski ukras u Tacitovim Analima* (109-127). Sentencije su imale značajnu ulogu u strukturisanju i organizaciji historijskog narativa u Tacitovim Analima. Autorica je analizirala nekoliko sentencija iz Tacitovog djela, te je uvidjela kako je Tacit sentencije koristio na dva načina. Prvi, koristi ih u govoru neke historijske ličnosti, kao entimem. Drugi, koristi ih na kraju svog narativa, u vidu misli, kao epifonem. Zaključuje kako je Tacit na osnovu svega izgradio svoj individualni i prepoznatljivi stil kojim je djelimično krio svoju političku ideju.

Prisutnost rimskih vojnih jedinica na teritoriju provincije Dalmacije (127-151), naziv je šestog rada kojeg je napisala Ivona Drlječan. Autorica je naglasila kako je na prostoru Dalmacije bilo nekoliko rimskih vojnih jedinica, ali da su dvije bile posebno značajne, a to su *legio VII Claudia pia fidelis* i *legio XI Claudia pia*

fidelis. Naglašeno je kako su Rimljani oduvijek bili korak ispred svojih “neprijatelja” te su samim time stvorili ogromnu vojnu mašineriju koja je osvajala apsolutno sve pred sobom. Autorica naglašava još jednu veoma bitnu stvar za rimske vojnike, a to je da oni nisu bili samo vojnici, nego su bili aktivni i u građevinarskoj djelatnosti i romanizaciji prostora.

Naredni rad je djelo autorice Radmile Zotović pod nazivom *Silvanov kult na području istočnog dela rimske provincije Dalmacije* (str. 151-167). Autorica je navela da se kult Silvana u najvećoj mjeri javlja na votivnim arama i reljefima, ali i da se javlja dvojako. Odnosno, javlja se kao samostalno božanstvo i u kultnoj simbiozi sa genijem civitasa. Kroz rad je autorica naglasila neke od najbitnijih posveta božanstvu Silvanu, kao i dedikante koji su zabilježeni na votivnim arama.

Salmedin Mesihović i Amra Šaćić Beća su autori narednog članka pod nazivom *Novi nalazi i perspektive arheoloških istraživanja urbanog i upravnog središta municipija Aquae* (str. 167-193). Autori su analizirali potpuno novi i do sada neobjavljen spomenik iz rimskog perioda. Materijal je evidentiran u koritu rijeke Željeznice, na prostoru u blizini ranije

potvrđenih arheoloških lokaliteta na Ilidži. Kako autori navode, sudeći po morfologiji sačuvanog fragmenta spomenika, u pitanju je *cippus* sa počasnim natpisom. Pored toga, autori su evidentirali i analizirali druge moguće ostatke građevinske djelatnosti i spomeničke baštine na području općine Ilidža.

Nirvana Silnović je napisala rad pod naslovom *Tauroctony Relief from Dardagan Revisited* (str. 193-219) u kojem razmatra reljef sa prikazom tauroktonije iz sela Dardagan kod Zvornika. Autorica navodi kako su dosadašnja stajališta ovaj reljef smatrala primitivnim djelom nevjешtog kipra, no pomnom analizom svih njegovih obilježja, može se ukazati na njegovu nedovršenost. Tauroktonija iz Dardagana je jedinstven primjer sačuvane polugotove mitraičke skulpture koja je pronađena na mjestu svoje izrade na cijelom području rimske provincije Dalmacije. Autorica ostavlja otvorenu mogućnost da je reljef možda bio naručen za neko drugo svetište, s obzirom da do danas ne postoje dokazi da je kult Mitre bio prisutan na području Zvornika i okolnih mjesta.

Zajednički rad Drage Župarića i Seade Brkan *Odlike vulgarnog latiniteta u Egerijinom putopisu* (str. 219-243),

bavi se lingvističkom analizom *Egerijinog putopisa*, jednog od najranije dokumentiranih kršćanskih hodočašća u istočnom Sredozemlju. Kroz nekoliko cjelina, autori su pisali o Egeriji i putopisu, svrsi putovanja, kao i o odlikama latiniteta koji uključuje jezik, stil, književni aspekt, te razne druge odlike putopisa. Autori zaključuju da je putopis pisan stilom bliskim jeziku koji se tada koristio. Iako Egerija odstupa od klasičnog latiniteta, autori su mišljenja kako to nije rezultat neznanja, jer ona koristi klasične latinske idiome, nego njezine sintaktičke promjene često odražavaju pojednostavljeni latinski.

Kao posljednji segment godišnjaka *Acta Illyrica* jesu prikazi radova, kojih je u ovom broju, kao što je navedeno ranije, bilo četiri. Prvi od njih je prikaz Mirze Hebiba *Nossalità, falsa, nossalità e magia. Negli illeciti agricoli e pastorali dalla codificazione decemvirale al primo Principato* (autora Giovannija Brandija Cordasca Salmena), drugi prikaz je napisala Maida Turkmanović, a radi se o osvrtu na knjigu: *Stranputice rane arheologije u Bosni i Hercegovini / Paradoxes of Early Archaeology in Bosnia and Herzegovina* (autora Adnana Kaljanca). Naredna dva prikaza su studentski prikazi dobitnika nagrade

“Prof. dr. Esad Pašalić”: Azra Sarić je napisala prikaz knjige *Zbirka antičkih fibula iz Franjevačkog samostana u Tolisi* (autora Adnana Busuladžića) dok je Tarik Seferović napisao osvrt na knjigu *Fontes – Izvori za historiju rimskog svijeta* (autora Salmedina Mesihović, Dženane Kahriman i Fadila Hadžiabdića).

Doprinos i važnost časopisa *Acta Illyrica* u bosanskohercegovačkoj historiografiji, konstantno treba naglašavati s obzirom na to da je to jedini časopis na području Bosne i Hercegovine koji se u potpunosti bavi antičkim i prahistorijskim temama. Također, važno je napomenuti da su i u ovom broju objavljeni radovi nekoliko mladih perspektivnih naučnika.

Edin Huseinović

Marija Koprivica, *Vlastelinstva i ekonomija manastira srednjovekovne Srbije*. Beograd – Niš: Centar za istorijsku geografiju i istorijsku demografiju Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu – Centar za crkvene studije Niš, 2022, 391 str. (ćir.)

U zajedničkom izdavaštvu Centra za istorijsku geografiju i istorijsku demografiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu te Centra za crkvene studije iz Niša tokom 2022. godine objavljena je knjiga autorice Marije Koprivice koja tretira širok spektar ekonomske djelatnosti manastira s posebnim fokusom na manastirska vlastelinstva. Marija Koprivica je profesorica na Odsjeku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u

Beogradu gdje predaje na predmetima iz srednjovekovne historije, dok je u naučno-istraživačkom radu usmjerena na istraživanje srednjovekovne historije Srpske pravoslavne crkve, manastira, monaškog života, srednjovekovnog društva, te historijske geografije i demografije. Ova publikacija kroz osam zasebnih poglavlja sagledava manastirska vlastelinstva kroz njihov historijski razvoj, ukazuje na opšte odlike crkvenih